

ӨНДІРІСТІК ҚОРЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘНІ

Кәсіпорынның негізгі белгісі – оның өз бетінше шаруашылықты жүргізу немесе белгілі бір мүлікті жедел басқару. Дәл осы кәсіпорынның материалдық – техникалық мүмкіндігін бақылауды, экономикалық дербестілігін және тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Анықталмаған мүлкінсіз үлкен немесе шағын кәсіпорындар, жеке кәсіпкерлер өз қызметін жүзеге асыра алмайды.

Өндіріс процесінде еңбек құралдарымен қатар өндірістік босалқы қорлары еңбек заттары ретінде қатысады. Еңбек құралдарынан айырмашылығы еңбек заттары өндіріс процесіне бір – ақ рет қатысады және олардың құны өндірілетін өнімнің материалдық негізін құрай отырып, өнімнің өзіндік құнын құрайды.

Өндірістік қорлар – шаруашылық процесінде еңбек құралдары ретінде қолданылатын әр түрлі заттық элементтер. Олар барлық шаруашылық циклында пайдаланылады, және өз құнын тұтастай шығарылған өнім құнына жеткізеді [1].

Өндірістік қорлар келесідей активтер түрінде болады: өндірісте пайдалануға немесе жұмыстар мен қызметтерді орындауға арналған шикізаттар, материалдар, сатылып алынған жартылай шикізаттар, және құрастырушы бұйымдар, отын, ыдыс және ыдыстық материалдар, қосалқы бөлшектер және басқа материалдар; аяқталмаған өндіріс; субъект қызметі барысында сатуға шығарылған дайын өнім, тауарлар.

Өндіріс барысындағы функционалдық ролі мен мақсаты бойынша барлық материалдық құндылықтар негізгі және көмекші болып бөлінеді:

- негізгі материалдар деп өнімнің негізін құрайтын және өндіріс процесіне бір-ақ рет қатысып, өзінің құнын бірден өнімге (жұмыстарға, қызметтерге) ауыстыратын өнімді дайындау үшін қолданылатын өндірістің заттық элементтері.

- көмекші материалдар деп өзінің заттық түрімен өнімге (жұмыстарға, қызметтерге) кірмейтін, бірақ жабдықтардың жұмыс істеуін технологиялық жағынан қамтамасыз ету үшін және осыған ұқсас басқа да мақсаттар үшін, өндіріс процесінде қолданылатын өндірістің заттық элементтері.

Соған сәйкес тауарлы – материалдық қорлардың келесідей топтарды бөліп көрсететін, олардың экономикалық жіктеуі материалдардың есебін дұрыс ұйымдастырудың маңызды жағдайларының бірі болып табылады:

- шикізаттар мен материалдар – өнімнің материалдық негізін құрайды. Осыған орай, негізінен, ауылшаруашылығы мен өндіруші өнеркәсіп өнімін – шикізат деп, ал өндеуші өнеркәсіп өнімін – материалдар деп атайды. Өнеркәсіптің кейбір салаларында шикізат және материалдар негізгі және көмекші болып бөлінеді, дегенмен, бұлай бөлу, шартты болып саналмайды, өйткені ол өнімдердің әр түріне материалдардың сол бір түрін қолдану санына,

технологиялық процесстің сипатына қатысты болады. Мысалға, наубайхана өндірісінде негізгі шикізат және материалдарға ұн, тұз, ашытқы және су жатқызылады. Көмекші шикізат және материалдар өнімдердің сапасын жақсартуға әсерін тигізеді, олар белгілі бір тұтыну қасиеттерін береді.(қант, сүт, хош иіс);

- сатып алынатын жартылай фабрикаттар - өндеудің белгілі бір сатысынан өткен, бірақ әлі де дайын өнім болып саналмайтын шикізат және материалдар. Яғни, материалдық негізін құрайды;

- отын – өндірістегі өзінің тағайындалу және пайдалану жағдайлары бойынша энергетикалық, технологиялық, двигательдік (жанар, жағар май) және шаруашылық мұқтаждықтары үшін (ғимараттар мен үй жылытулары үшін) отын болып бөлінеді;

-ыдыс және ыдыстық заттар – бұл әртүрлі материалдар мен дайын өнімдерді орау, буып-түю, тасымалдау және сақтау үшін пайдаланатын заттар;

-қосалқы бөлшектер машиналар мен құрал жабдықтардың тозған бөлшектерін жөндеу және ауыстыру үшін қызмет етеді;

-өзге де материалдар өзіне аталмыш ұйымда материалдар, отын немесе қосалқы бөлшектер ретінде, пайдалана алатын, негізгі құралдардың шығарылып тасталуынан алынған материалдарды, өндіріс қалдықтарын, түзетуге келмейтін ақшаларды енгізеді;

-басқа жаққа қайта өндеуге берілген материалдар – бұл сырт ұйымдардың өндеуіне тартылған және одан кейін одан алынған өнімдердің өзіндік құнына қосылатын материалдар;

-құрылыс материалдары – құрылыс салушы ұйымдар есепке алынатын, құрылыс бөлшектерін жасау, ғимараттар мен құрылыстардың бөліктерін және конструкцияларын бөлу және көтеру үшін тікелей құрылыс және монтаж жұмыстары процесінде пайдаланатын материалдарды, сондай-ақ құрылыс мұқтаждықтары үшін қажетті өзге де тауарлы – материалдық қорларды білдіреді [2].

Қорыта келгенде, өндірістік қорлар кез-келген кәсіпорында маңызды орын алып, ал оларды басқару кәсіпорын басшылығы үшін ерекше мәнге ие болады.

Әдебиеттер

1. Қаржылық есеп (ілгерлемелі): оқулық / С.С. Шакеев. — Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2018. — 212 бет.

2. Досманбетова А.С. Бухгалтерлік есеп : оқу құралы; ҚР білім және ғылым мин-гі, Халықаралық бизнес ун-ті. - Алматы: LEM, 2020. - 388 б.

Мәди Т.Е., 2 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ)

Ғылыми жетекші: Ә.Ғ.М., аға оқытушы Амиркулова М.Б.

БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕП ӘДІСТЕРІ

Бухгалтерлік есеп – адамзат қоғамындағы қаржы-экономикалық қатынастардың маңызды элементі. Бухгалтерлік есеп адамдардың